

ПОЛЕМИКА

Мирјана Радојичић
Институт за филозофију
и друштвену теорију
Београд

UDK: 316. 75.
Научна критика
Примљено: 2. 04. 2007.

УЗ ЈЕДНО *ЈАВНО ИЗВИЊЕЊЕ* И ЈЕДНО *ОБЈАШЊЕЊЕ* ИЛИ: О БЕДИ МАЛИХ ЉУДИ ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ*

„Када је у *Времену* објављен мој оглед који је толико ражестио Ђургус Казимира и друге, од троје искрено забринутих пријатеља могао сам чути следеће реченице: „Ти си баш храбар“, „Не знаш на кога си ударио“ и „Тек ћеш видети с ким имаш посла“... Можда се ту негде, заправо, крије порив који ме је навео да такав текст напишем“

(Слободан Антонић, „Идеја, моћ, пустош“, *Време*, 20. фебруар 2003.)

„Али, све му је узалуд. Може сутра, уз Куљићеву помоћ, да открије да сам и људождер, основни проблем остаје. Све док се не суоче с мојим аргументима – а не да залуд избегавају спор традиционалним маниром оговарања опонента...“

(Милан Брдар, „О феноменологији провинцијализовања наше научне критике“, *Социолошки преглед*, no. 3-4/1998.)

Часопис *Филозофија и друштво* ретко ишчитам до краја. Састав његове редакције и начин на који је формирана, не уливају много наде у квалитет онога што би се могло наћи између његових корица. У њему сам, и као таквом, с времена на време објављивала своје текстове *искључиво* стога што ме је на то чињеница да сам међу стално запосленим сарадницима институције – његовог оснивача (Институт за филозофију и друштвену теорију у Београду) радно обавезивала. Листајући задњи број *Фид*-а (3/2006), међу прилозима у

---

* Чланак је резултат ауторкиног рада на пројекту Института за филозофију и друштвену теорију у Београду *Регионални и европски аспекти интегративних процеса у Србији: цивилизацијске претпоставке, стварност и изгледи за будућност*, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије (бр. 149031). Поднаслов чланка је варијација наслова чувеног дела Иштвана Бибоа *Беда малих држава југоисточне Европе*.

његовом закључном делу уочила сам и један карактеристичнога наслова: *Јавно извињење*. На дну прве и једине странице овога кратког написа, стајало је име умировљеног сарадника, некадашњег директора и још увек активног члана Научног већа ИФДТ-а (!), иначе једног од проминентнијих представника тзв. *друге Србије* – Божидара Јакшића. Прелетевши погледом преко тог чланка од свега неколико реченица, запазила сам податак који ме, по природи ствари, није могао оставити равнодушном – у њему Јакшић реферира на мој текст "Србија у процесима евроатлантских интеграција – између трауматичног искуства и реал-политичке нужности", објављен у претходном броју (2/2006) *Филозофије и друштва*. Асоцирајући у мислима те две чињенице – наслов Јакшићевог обраћања институтској, а за претпоставити је, и широј академској јавности, на једној, и његову референцу на мој текст, публикован у претходном броју институтског часописа, на другој страни – претпоставила сам, или, сасвим искрено – била *апсолутно* сигурна, да оно што ћу наћи међу редовима овога невеликог текста јесте извињење Божидара Јакшића и институтској и ванинститутској интелектуалној заједници због чињенице да као активни члан Научног већа ИФДТ-а није учинио ништа – напротив! – да спречи јединствен академски скандал уприличен гостовањем тзв. *Жена у црном* на научној трибини Института, скандал на који сам, сасвим *промишљено* и *циљно* указала у једној прилично дугој и значајној фусноти свога текста на који се Јакшић осврће у свом *Извињењу*. Очекивала сам, такође, да ће се истим поводом Јакшић извинити свим институтским и ванинститутским колегама због чињенице да су управо у време његовог, врло дугог директорског мандата, врата ове научне установе за србијанске цивилно-друштвене делатнике овога типа – широм отворена. И најзад, поверовала сам да ће ово гостовање, тачније овај скандал *non plus ultra*, Божидар Јакшић искористити као повод за, додуше закаснило, али и као такво добродошло извињење својим институтским колегама и због низа других, у моралном и законском смислу у најмању руку сумњивих радњи и послова који су својевремено, за његовог, како већ рекох, дугогодишњег управљања Институтом, у истоме предузимани, углавном на штету свих у њему запослених истраживача.

Али, авај! Уздајући се у ону народну: "*Напад је најбоља одбрана*", Јакшић је своје *Извињење* усмерио на неке друге и сасвим другачије адресе. Које? "*...активисткињама Жена у црном, колегиницама Латинки Перовић и Дубравки Стојановић се искрено извињавам.*" А зашто? "*У том 'раду' (подв. М. Р.) ауторица је излагање Жена у црном у Институту 15. марта 2006. године прогласила перформансом 'са изразитим елементима сатанистичког ритуала', колегиницу Латинку Перовић оценила као 'персоналног стојера' 'опскурне идеологије и криптополитичког деловања' а колегиницу Дубравку Стојановић као творца 'најгрубљих фалсификата'.*" Пођимо, дакле, редоследом који нам је Јакшић својим *Извињењем* задао.

1. „Активисткињама Жена у црном ...“

Тачан, дакле *нефалсификован* навод дела мога текста у којем се осврћем на поменуто "научно" излагање тзв. *Жена у црном* гласи: "Овом *својеврсном, прецизно темпираном* (15. 3) перформансу са изразитим елементима сатанистичког ритуала (*играње на гробу, клицање издаји,...*¹), итд. Зашто Божидар Јакшић из свога навода овога дела мога текста изоставља његове, на овом месту маркиране делове, посебно онај из друге заграде ('играње на гробу', клицање издаји...)? Стога, нема сумње, што они представљају исувише снажну и *непоречиву* илустрацију мога, претходно изреченог става о скандалозном карактеру нареченога "излагања", па их је, као такве, по Јакшића и друге одговорне за његово уприличење у просторијама једне *научне* установе, најбоље прећутати! Кренимо, ипак, од почетка.

Гостовање о којем је реч заказано је за 15. март 2006. године, дакле, за прву среду (када се, иначе, институтске трибине одржавају) након смрти српског Непоменика, чије мртво тело је тих дана тражило своје гробно место широм Србије.² Тај догађај је, очигледно, од стране *Жена у црном* и њихових институтских сабораца, био процењен као добар повод за *Суочавање с прошлошћу из феминистичке перспективе* (како је гласио наслов најављеног "излагања") и то, ни мање ни више, него сарадника једне *научне* установе којима је прошлост сопственог друштва, као и његова садашњост, па, у знатној мери и будућност, из свих *сазнајно* релевантних перспектива, предмет *професионалног* бављења, а не лукративног "цивилнодруштвеног" деловања. Па, *шта* су и *како* о недавној прошлости овога дела света, једном делу србијанске научно-истраживачке заједнице тог мартовског дана имале да саопште *Жене у црном*?

Пре одговора на горње питање, ево неколико визуалних, за исправну карактеризацију овога скупа нимало безначајних, утисака са истога. Скуп је започео распростирањем неколико десетина квадратних метара црних застава Организације дуж дугих и међусобно спојених столова Институтске сале у којој је одржан. Већина присутних активисткиња је била одевена у црне одежде, неке и изразито изазовно, а готово све до којих је могао да допре

¹ А могла сам додати и: монструозно разврставање жртава протеклих ратова на 'наше' и 'њихове', па потом поновно, симболичко убијање 'наших' (игноранцијом, прећуткивањем – све демонстрирано на поменутом скупу!) како би се 'њихове' приказале апсолутним, ексклузивним, или, бар, јединим жаљења достојним жртвама српске "агресије" на "међународно признате државе Хрватску и Босну и Херцеговину"!

² "Псето ће бити сахрањено онако како је заслужио!", наложио је, каже легенда, тих дана србијанским властима нико други до Ричард Холбрук. И би тако! Хеј, Ричард Холбрук!!! Иначе, велики пријатељ и донатор овдашњег невладиног "сектора", односно *друге Србије*. Вид. Смиља Аврамов, *Алтернативни модел светске заједнице – цивилно друштво и невладин сектор*, Београд: "Нова Европа", 2005, стр. 55.

поглед ауторке ових редова с места на којем је седела – са жвакаћом гумом у устима и минђушом о ноздрви. Оно прво (црне одежде) етнологија и фолклористика хришћанскога света идентификује као обичајно етаблиран визуални израз туге за страдалима; ово преостало – не! Након тога су уследила "излагања" присутних активисткиња, којима је претходило њихово представљање. Из истога се могло сазнати да знатан део њих не поседује образовање више од средњошколског. Све су, међутим, биле унисоне у једном – осуди "*српског фашизма*", "*српског* (тада актуалног, 'Коштуничиног', М. Р.) *фашистичког режима*", "*српске* (тада актуалне, 'Коштуничине', М. Р.) *фашистичке и злочиначке владе*" и много чега још, разуме, се, недвојбено "фашистичког" и "злочиначког" у данашњем србијанском друштву, односно држави. На свако помињања имена тих дана упокојеног најзнаменитијег Хашког заточеника, а било их је, према евиденцији ауторке ових редова, десетак, из грла двадесетак присутних активисткиња ове организације заорио би се громогласан и добро увежбан смех – балоне дугиних боја су, вероватно, биле посудиле својим политичким истомишљеницима који су се тих дана истим поводом окупљали на Калемегдану, једном, за те сврхе, мора се признати, много примеренијем месту него што је то један научни институт. Већи део "излагања" био је, како се и очекивало, посвећен српским злочинима у протеклим ратовима на просторима *ex*-Југославије, у првом реду сребреничком, над чијим жртвама су се, што је било истински дирљиво, и у дословном смислу речи – лиле сузе. О злочинима над сопственим народом, као што већ рекох – *ни речи!* Није "политички коректно". А ни конјунктурно. Или, можда, пре, обрнутим редоследом! "Правилан" *политички* распоред актера протеклих ратова на места злочинаца, односно жртава, је одавно извршен, па зашто би наше "морално" танкоћутне *Жене у црном* у том погледу нешто мењале. Нарочито ако су и саме том политички беспрекорном распоређивању, све водећи се изразито "моралним" принципима, заједно с другим, себи сличним актерима србијанског "трећег сектора", онолико допринеле. Плаћено се, коначно, морало ваљано одрадити!³

³ Ево шта о значају иностраног новца за оснивање и рад ових организација каже један србијански истраживач за којег се никако не би могло утврдити да је ненаклоњен овом типу цивилно-друштвеног деловања: "Оне су осигуравале у значајној мери материјалну егзистенцију својих активиста (у земљи која је пала у опште драматично сиромаштво, оне су обезбеђивале пристојне дохотке у страној валути незанемарљивом броју интелектуалаца, а извесна новчана средства и већем броју младих људи)". И надаље: "У условима катастрофалног пада економских активности у Србији па тако и животног стандарда, стране донације у сектор НВО почеле су да представљају важан извор дохотка за активисте а поготово за њихов руководећи и експертски део. Велики број појединаца почео је да оснива организације не би ли се укључио у расподелу донација и тако себи осигурао додатне (или чак основне приходе)". Упоредити: М. Лазих, *Промене и отпори*, Београд: "Филип Вишњић", 2006, стр. 75 и 79. Трибут наведеним чињеницама је одређена, на овим просторима већ добро знана, *интерперетација* скорије јужнословенске прошлости, места и улоге српскога народа и његовог политичког вође у њој, интерперетација

Највећи део гостовања запремило је, иначе, што је и било за очекивати, "излагање" председнице ове невладине организације, по којој је она, у јавности углавном и препознатљива. Исто ће остати упамћено по вишекратном и френетичном самодекларисању исте као, цитат:"издајнице", која се, приде, "тима и поноси"(сасвим у складу са оном древном:"*Чега се уман и моралан стиди, ...*"), што за боље познаваоце "минулог рада" исте, и није представљало особити сазнајни *повит*. Ни пријатељске – а какве би другачије биле, из институтског дела публике пристигле сугестије идеолошкога "рода рођенога" – да би, ипак, било упутно прецизирати да је реч о издајству спрам државне политике једног "бесмисленог и сулудога" рата, нису поколебале Председницу у њеном оптирању за *безрезервно* издајство, издајство као такво. И тако даље, а све већ наведеном слично, у психоделичној атмосфери оргијастичког *плеса над одром*, извођеног са сигурношћу и спокојством "свога међу својима". Међу којима се, ето, нашао и понеко ко није "њихов". Баш зато што је превише "свој". Жељан да *истражује* и *анализира* уместо да "цивилнодруштвено" делује; да методично *сумња* уместо да фанатично верује; да морално *расуђује* уместо да инквизиторски пресуђује. И - управо као такав, баш као и други, њему слични, самопредодређен за покретну мету увек приправним стрелама интелектуалне и моралне недоношчади из србијанских невладиних организација, односно њенога "трећег сектора".

Од малобројних реакција још малобројније институтске публике⁴, издвајамо једно које је "ауторизовао" – читалац већ погађа – управо Божидар Јакшић, који се је први јавио за реч. Најпре је присутним гошћама изразио најсрдачнију добродошлицу, а потом изрекао памћења (а, надати се је, и још понекег, законски релевантнијег) вредно становиште да су активисткиње ове невладине организације "*својим данашњим гостовањем учиниле част овој научној установи.*"!!!

коју је у међународној јавности требало упорно *потврђивати*, а оној унутрашњој, "локалној" – брутално *наметати*. Један од покушаја таквога њенога наметања, и то делу *академске* јавности Србије, представљало је и наречено "излагање" *Жена у црном* у београдском ИФДТ-у.

⁴ Скупу је, иначе присуствовало свега 6-7 од преко двадесет стално запослених сарадника Института, који су, иако већином идеолошки и политички веома блиски цивилнодруштвеним делатницима овога типа, исправно проценили да ће њихово окупљање у једној научној установи засигурно представљати уникатан скандал, па стога одлучили да исти, најпросто – ескивирају! И ауторка ових редова је у разговору с једним колегом, реномираним србијанским социологом, у којем се осврнула на овај јединствени догађај, била упитана: "Како си могла себи да допустиш присуство једној таквој академско бруци?" Одговорила сам: "Искључиво из сазнајних разлога – као истраживач њима се већ дуже време бавим, па је и најављено гостовање у просторијама институције у којој сам запослена, било неочекивана, али згодна прилика да проверим своје истраживачке налазе."

Све на овом месту изречено би, иначе, могло да потврди неколико, овом незаборавном скупу присутних сарадника ИФДТ-а.⁵ Могли би, велим, али, слутим – неће: страх који леди крв у жилама лош је савезник истинољубља и правичности. Страх, додуше, људски сасвим разумљив – не удара гвоздена песница ЦИА-е, Пентагона и иних, на овдашњим просторима умотана у плишану рукавицу "трећег сектора" и његове *друге Србије* – да *заболи*; она удара да *убије*, да сатре и затре и појединце и народе⁶, а на неким другим крајевима света, како видимо, и целе цивилизације!

Дакле, "својеврсни, прецизно темпирани (15.3) перформанс са изразитим елементима сатанистичког ритуала ('играње на гробу', клицање издаји,...)" или узорно научно излагање, примерено карактеру и профилу трибине каква је она при ИФДТ-у? Одговор на ово питање препуштам објективном читаоцу здравога разума и очуване способности логичког расуђивања.

2. "... колегиницама Латинки Перовић ..."

Реченица у којој се, у једној фусноти свога "инкриминисаног" текста осврћем на *политички* "лик и дело" ове србијанске историчарке и некадашњег високог функционера СКЈ, представљала је, заправо – што се из њеног садржаја могло сасвим лако закључити – сажетак текста Зорана Ћирјаковића "Мајка 'друге Србије'" (*НИН*, бр. 2885 и 2886) насталог на основу *документарног* материјала, сачињеног од изјава најближих професионалних сарадника наречене особе, њених личних пријатеља и донедавних, данас самоосвешћених сабораца из НВО-"сектора". Дакле, све самих "инсајдера" од чијих исказа веродостојније нити је потребно нити је могуће добити – реч је, наиме, о једној самоизолованој групацији представника *друге Србије*, која делује на принципима добро организоване секте. Ево, стога, за ову прилику нешто опширнијег извода из тог обимног и у историјском смислу драгоценог

⁵ Настојања ауторке ових редова да дође до тонског записа "излагања", којим би се сва о њену изречена запажања могла и темељније документовати, остала су, из сасвим разумљивих разлога, безуспешна. Трагове скандала требало је на тај начин приметити, потиснути дубоко у мрак заорава и непомињања!

⁶ Због тих, данас већ добро познатих чињеница, јавни наступи и ове и њој блиских србијанских невладиних организација се дуги низ година, и на отвореном и у затвореном, одвијају углавном уз енормне мере полицијског обезбеђења, плаћеног – големог ли режимског чуда! – буџетским новцем истог оног народа на чијој "денацификацији", "деконтаминацији", "лустрирању" и "катарзирању", исте упорно и систематично раде целу деценију уназад. До последње капи његове крви! И суза! И до последњег педља минијатурног остатка његове државне територије. А прост и примитиван, какав већ јесте, тај "народ злочинаца" (Ненад Димитријевић) никако да схвати да је у његовом најбољем интересу управо то – да "најпре почисти у сопственој кући". Е да би иста била до темеља порушена, а сви у њој затечени – побијени! Уосталом, како своје тврдоглаве сународнике недавно упозори један од агилнијих "*другосрбијанских*" јакобинаца: "Србија ће бити демократска држава, са Србима или без њих!"

материјала: *"Док је изгледало да ће режим бити вечит и док су се многи уметници и мислиоци вукли по судовима, Марко Никезић, Латинка Перовић и Богдан Богдановић нису се ни чули; Суђења су организована, људи су хапшени за њенога вакта, али она никада није рекла да јој је жао због тога. Она није рекла теа суфра; У уводном излагању на скупу...Латинка изражава забринутост што 'социјалистички садржај није увек и у свему потврђен. Понегде је у понечему доведен у питање'. Она ламентира и над тим што је 'од свега најтеже ослободити се свуда још присутног грађанског погледа на свет'; Те, 1972. је изгубила идеолошку битку и мисли да је сада мора добити; Путеви којима Латинкина политика и схватања данас утичу на наше животе су крајње опскурни. Она је полувидљива, као сфинга, нетранспарентна...Сва је закулисна, с већом моћи него што се слуту; Латинкина обраћања подсећају на папске енциклике. Чак и кад прича о покретима и организацијама којима припада, Латинка говори у трећем лицу. Она говори на скуповима и промоцијама у малим, полупразним дворанама и текстове обично објављује у опскурним публикацијама и зборницима. Интерејује најчешће даје за новине које се у Србији или уопште не продају или слабо читају".*

Па надаље: *"Латинка утицај остварује првенствено преко групе оданих "грађанских муцахедина"...који је апсолутно обожавају. Она није толико велика зато што је створила нешто велико, већ због онога што је у Србији маргинализовала и паралисала и због утицаја који њена интерпретација, обично пренесена преко верних сарадника, има у међународној заједници; Латинка Перовић не пише о другима, Хрвате и Албанце готово ни не помиње, међународну заједницу – само ако је ко пита; Круг у коме она изиграва гуруа шири црно-белу слику, а таква слика никада није истинита. Она продубљује лаж о Србији...Они су допринели заблудама Запада и давали материјал онима који су хтели да спрече стварање рационалне слике о Србији.Тиме што су говорили о нама да смо црна рупа, да смо људи мрака, да смо људи мржње, не само да су угрозили Србе већ и цео регион...Данас говоре Европи да треба такве да остави иза себе."*

И најзад: *"Најгласнији међу њима су интелектуални и морални патуљци; Латинка спречава рационалну дискусију о будућности. Ту налазимо острашћеност која негира Србима право да имају легитимну националну позицију која неће бити дисквалификована као национализам или нацизам; Они су стално поткопавали, бушили, сметао им је свако ко није прихватао њихов тоталитарни концепт. Сад говоре о ампутацијама, да треба све одвојити; Страшно много штете су учинили невладиног сектору. Учињено је толико корисног, креативног, а они на све то бацају блато...А да се бар баве људским правима....Ја мислим да њих баш брига за људска права. Деградирали су саму борбу за људска права и учинили су људе овде сумњичавим према људским правима. Као нека паралелна, "грађанска УДБА", марљива полиција речи, они су од стварно добрих, антимилошевићевских Срба правили моралне наказе и сумњиве ликове...Њихов цео ангажман се данас заснива на максими 'што*

горе, то боље'; Они више мрзе Коштуницу и Тадића, него што мрзе Шешеља. То је тај њихов страх од нормалности. Они знају да за њих нема простора у нормалној Србији; Када Латинка каже да Србији нема спаса, ту видим елементе освете, мада то не мора да буде свесно... У том кругу има и психопатологије и користољубља, мада не код Латинке. Она је склизнула у неку врсту мржње, непатворене мржње... и данас игра несхватљиво прљаво... бојим се да је то проблем карактера; Латинка је вешта и опасна. Немојмо заборавити да је седамдесетих била други човек у једном огромном систему. Она уме да организује своје следбенике... Али они нису вечни. То је као чир, пре или касније ће морати да пукне" (подв. М. Р).

Довољно, рекла бих, за исправан одговор на дилему: "опскурна идеологија и малигно криптополитичко деловање" једног бизарног карактера, или предана служба своје народу, његовом опстанку и просперитету, једног савесног и одговорног интелектуалца?

3. "... и Дубравки Стојановић се искрено извињавам."

У вези са овом адресом Јакшићевог *Извињења*, најпре следеће – ни на једном месту у моме тексту не стоји да је Дубравка Стојановић "творца најгрубљих фалсификата", како, опет кривотворећи моје становиште, тврди Божидар Јакшић. Најгрубљим фалсификатима обилују четири историјске читанке за чије издавање на српском језику је на месту уредника фигурирала ова дисциплинована *"другосрбијанка"*, која је, као таква, све уз мантру о "мултиперспективности истина" упућену наивнима и лаковернима, пласирању поменутих фалсификата у најмању руку обезбедила "зелено светло". Но, рачунајући с могућношћу да Божидар Јакшић моја историографска знања прогласи аматерским⁷, односно недовољним за ову врсту процене, навешћу на овом месту неколико најкарактеристичнијих извода из полемике коју је двоје професионалних историчара и колега Дубравке Стојановић водило с њом на страницама недељника *НИН*⁸: *"Већ слика на корицама (четврте читанке, М.Р.) нагвештава невиђене манипулације и неистине; Слободно можемо да тврдимо да је избор извора тенденциозан и да је циљ пројекта да се поведат фалсификује; Многи извори унети у њих другоразредни су, те не одговарају историјској истини, оној правој и јединој, па се тако ствара искривљена слика о балканским народима. Несумњиво, у њима су најгоре проишли Срби, односно Србија и Црна Гора... Деци се нуде текстови који фалсификују*

⁷ Да ли су икаква другачија потребна за тврдњу да, рецимо, Београд током II светског рата *није* био град концентрационих логора, да Јасеновац *јесте* био концентрациони логор, да српске мајке *нису* продавале своју децу Турцима, већ су иста углавном *отимана* од њих и одвођена у јаничаре, што је све, експлицитно или имплицитно доведено у питање у овим читанкама – остављам читаоцу да сам просуди.

⁸ У полемику се, вреди забележити, на страну Дубравке Стојановић није укључио ниједан њен колега!

*прошлост и потенцирају да није све било тако лоше или тако црно како то званични уибеници представљају; Ово је само део слабости, неистина, манипулација и нетачности запажених на први поглед. Шта ће све подробнија анализа рећи, видеће се у неком од наших стручних часописа; Реч је, очигледно, о пропагандном материјалу који не би смео да уђе у наше школе и који би морао да буде поново преиспитан"*⁹ (подв. М. Р).

Додајмо овоме и податак да четврта у низу читанки није добила одобрење за коришћење, односно позитивну рецензију Министарства просвете Републике Србије, а да су је прве три добиле тек накнадно, за претпоставити је, након интервенције с неког од највиших места у "међународној заједници", којој је у крупном интересу да се оваква наставна средства појаве што пре и засада једино на српском језику. Ето, по први пут и бар у нечему смо први, скреће пажњу Дубравка Стојановић, додавши да неки провинцијални и ксенофобични србијански историчари никако да схвате значај те чињенице! Да није суморно и трагично, било би хуморно и комично! Једно је, ипак сигурно – због једног оваквог, скандалозног и срамног пројекта, сви који су му дали и најмањи лични допринос, у некој здравој и аутономној научној заједници би, зацело, завршили пред Судом части своје професије; на србијанским просторима исти ће – ако већ нису! – упркос оценама својих колега, засигурно добити неко од најпрестижнијих државних признања "за област друштвених и хуманистичких наука". Тек да се зна ко је и где је лоциран "газда" над том, изнимно важном граном научнога рада у данашњој, пораженој, разореној и колонизованој Србији!

4.

Јакшићеви колегијално-солидаристички мотиви за ово *Извињење*, ипак, упадљиво узмичу када дођу у конфликт с његовим личним интересима. На једном месту у моме тексту наведене су, наиме, уз јасну личну ограду, од мојих неупоредиво теже моралне дисквалификације протагониста *друге Србије*, изречене из уста високог дипломатског представника водеће земље данашњег Западног света.¹⁰ Зашто се Јакшић у својем *Извињењу* није одредио према његовим, од мојих колегијалну солидарност много више провоцирајућим речима? Одговор на то питање се намеће сам по себи – не гризе се рука која

⁹ Вид. Сузана Рајић и Коста Николић, "Балканска повест с оксфордским акцентом", *НИН*, 15. децембар 2005. и "Београд – град концентрационих логора", *НИН*, 29. децембар 2005.

¹⁰ Ево како тачно гласи тај навод: "Америка је заснована на суровом прагматизму. Рачунамо: ко је верно служио комунисте – тај ће и нас. Без обзира што их лично презиремо, као каријеристе, увлакаче, двоструке агенте и одвратне, корумпиране скотове. Али, наш посао је исувише значајан да бисмо се у њему руководили емоцијама и личним симпатијама." (према: Марић, Миломир, "Осиони као очеви '45. године", *НИН*, бр. 2903 (подвлачења његова).

храни, која већем делу научно-истраживачке *друге Србије* обезбеђује животи стандард о којем остали, полугладни јер некоруптивни србијански истраживачи могу само да сањају.¹¹ И даље, разуме се, поносни на свој избор и дубоко презирни према свима који су начинили онај први. Према онима који, попут Божидара Јакшића, рецимо, преко ноћи постају "експерти" за ромску проблематику, управо у тренутку када њено истраживачко третирање постаје финансијски најиздашније подржавано на бриселско-вашингтонском тржишту научно-истраживачких пројеката. Или је, може бити, реч о случајном преклапању Јакшићевих безинтересних, искључиво сазнајних, па и хуманистичких (емпатија са овом депривированом мањинском популацијом) мотива за ову врсту интересовања, на једној, и чињенице да су управо она данас финансијски високо профитабилна на евроамеричкој пијаци истраживачких пројеката, на другој страни? Не бих се дала лако убедити у ту фантастичну претпоставку. А ево и зашто: Јакшићева људска тангираност и професионално интересовање за *српске* избеглице са простора некадашње Југославије, чији социјални положај у овом тренутку није ни мало бољи, уколико није и гори него што је положај ромске популације у данашњој Србији, у академској јавности још увек нису идентификовани. По свему судећи, неће ни бити – ту врсту суза на данашњој евроамеричкој пијаци истраживачких емоција нико, напосто, није вољан да плати! А хуманост наших врлих "*другосрбијанаца*" има, добро је знано, своју, врло високу цену!

5.

Свој чудовишни *crescendo* ово Јакшићево *Извињење*, ипак, достиже тек у следећим речима: "*Посебно извињење дугујем и изражавам жртвама злочина у Сребреници и њиховим преживјелим сродницима, јер се у истом чланку нашао и став да је 'људски углавном разумљиво' (подвукао Б. Ј.), али 'политички сасвим непродуктивно' и 'морално нетолерабилно' да се јавно говори о томе да се у Сребреници 'није догодио никакав ратни злочин српских оружаних формација' (подвукао Б. Ј.). Забога, шта је у том ставу 'људски углавном разумљиво'!?", поентира, призивањем Свевишњег, атеиста Јакшић своје *Извињење*. А шта, заправо, стоји у том делу мога текста који "цитира" Божидар Јакшић? *Ad litteram*: "Социјално-психолошки *conditio sine qua non* њеног (реч је о ономе што сам у тексту именовала *културом памћења*) истинског и трајног усвајања садржан је у снажном одупирању изазову интериоризовања брутално наметане *апсолутне* одговорности за катастрофични карактер краја јужно-словенске државно-интегационистичке авантуре, али ништа мање и*

¹¹ Но, како недавно претећи упозори Војин Димитријевић, један од знаменитијих "*другосрбијанаца*": "Никоме не бих саветовао да ступа на овај клизав терен. *Свако од нечега живи.*" Слажем се – неко од "државне" плате од пар стотина еура месечно, а неко од бриселско-вашингтонских донација од пар десетина хиљада еура месечно. Свако сходно свом (не)моралном избору и својој (не)моралној конституцији!

изазову порицања сопственог удела у њој, порицања какво се, истина, као људски углавном разумљива, али политички сасвим непродуктивна и морално нетолерабилна, реакција на покушај његовог апсолутизовања – да идентификовати у једном делу србијанске политичке јавности. Таквом изазову би понајпре морали одолети они народи чију колективну историју су пресудно одредила управо страдања, жртве и масовна погибелъ која их је својим размерама сврстала уз бок народа – највећих страдалника у новијој историји."

Дакле, покушај порицања и српске одговорности за, како стоји у моме тексту "катастрофични карактер краја јужнословенске државно-интеграционистичке авантуре" сам идентификовала као "*људски углавном разумљиву*, али политички сасвим непродуктивну и морално нетолерабилну реакцију на покушај њенога апсолутизовања". Јер, реч је о реакцији очајника који пред припремљеном му ломачом пред којом су се, с подједнако "права" и "заслуга" могли наћи и многи други, а нашао се само он, беспомоћно узвикује: "Нисам крив!" А да је једна таква реакција у људском смислу не само донекле, већ *апсолутно* разумљива, Божидару Јакшићу би могао потврдити сваки, и просечно образован социјални психолог, мада би и један "угледни" српски социолог, зашао у осму деценију живота, морао бити у поседу једног таквог друштвено-научног сазнања.¹² А свој лични став према изјави ("да се у Сребреници није догодио никакав ратни злочин српских оружаних формација") којом сам илустровала тај тип, у данашњој Србији, ипак, сасвим спорадичног, српске злочине нијекајућег реаговања, сам јасно обзнанила знаком узвика, односно *ускличником*, којим сам је пропратила.¹³ А он је – и то би једном "угледном" и старом српском социологу морало бити, а засигурно и *јесте* познато – графички еквивалент личне *констерираности* и ставне

¹² Када сличној реакцији прибегавају актери ратног слома *ex*-Југославије чији злочини не само да нису апсолутизовани већ су и штедро награђени (рецимо, "осудом" на двогодишњу затворску казну због више хиљада углавном покланих српских цивила из Источне Босне), иста је не само морално нетолерабилна, већ и *људски нимало разумљива*. Но, будући у овом случају политички врло продуктивна, након што је дала крупне политичке плодове, за њом се више не осећа никаква психолошка потреба. Тако је и злочинац на којег реферирам на овоме месту, по повратку из краткотрајног Хашког заточеништва, на једној босанско-херцеговачкој телевизији, не поричући своја злодела, иста само образложио на начин: "Шта су тражили, то су и добили!". Дакле, исто онако како страдања Срба у протеклим ратовима на свим просторима *ex*-Југославије, образлаже сваколика *друга Србија*, укључив и Божидара Јакшића. Његови текстови на ту тему имају, истине ради, у односу на сочињенија осталих "*другосрбијанских*" друштвено-научних делатника који се истом баве, и један екстра "квалитет" – у готово сваком од њих читалац се суочава с реторичком "димном завесом" у форми: "Не спорећи одговорност и несрпских актера ..." Јакшићево "истраживачко" третирање те, *несрпске* одговорности за трагедију која је задесила српски народ у последњој деценији протеклог столећа се, међутим, и зачиње и окончава у тих 5-6, површном и поводљивом читаоцу упућених речи!

¹³ Дословно: "Примерице, према речима Мирослава Тохолъа, изреченим у једном *talk show*-у на некадашњој БК Телевизији, у Сребреници се није догодио никакав ратни злочин српских оружаних формација (!)"

дистанце аутора, који се спрам наведене изјаве на тај начин јасно и недвосмислено самоодређује.

Зашто при навођењу мога "инкриминисаног" става Божидар Јакшић изоставља његове носеће делове, а потом спаја оне преостале, а неспојиве, зашто "пренебрегава" у овом случају изнимно важан знак узвика? Зато што једино овакав, дакле, *грубо фалсификован*, мој став може бити уподобљен његовој подлој и перфидној намери да ме морално дискредитује и јавно стигматизује као апологету злочина, а себе још једном промовише као морално узорну особу, вечито будну на бранику части и "образа" свога морално посрнулог народа, а особито учених појединаца из његових редова. Одвећ гнусно, одвећ срамно, достојно само манира и "стила" једног опаког и нечасног пасквиланта, чији мали, прљави "урадак" као свој првенствени циљ има управо то – позив на Коначни Обрачун са ауторком текста који је био у поводу његовог *Јавног извињења!*¹⁴

6.

По својим позерским склоностима, по својим псеудо-интелектуалним и псеудо-моралним парадама, по својој привржености практичној "филозофији" Великога Геста, уместо пословној филозофији Великога Текста, истраживачки и аналитички коректнога, Божидар Јакшић је одавно препознатљив у овдашњој академској јавности.¹⁵ Ипак, овим најновијим својим *Јавним изви-*

¹⁴ "Уништићу вас!" поручила је недавно – а ко би други до биолошка потомкиња једног осведоченог комунистичког целата, иначе председница тзв. *ЛУКОМ*-а и за Јакшићевог директорског вакта, такође, гошћа научне трибине ИФДТ-а – уредницима једног дневног листа који не дели њену визију српског злочинства у протеклим ратовима. С лакоћом се може претпоставити шта су све она-и-њени, сити и обесни, а добро распоређени по свим управним инстанцама београдског ИФДТ-а, спремни да учине једном србијанском истраживачу иза којег не стоји нико и ништа осим интелектуалне радозналости, професионалног *етоса* и нешто личне храбрости, тог, у данашњој Србији неопходног дела претходно назначене тријаде. Ево, за ову прилику непотпуног, и, по свему судећи, још увек отвореног, списка идеолошко-дисциплинских мера које је *друга Србија*, у ИФДТ-у оваплоћена у лику Божидара Јакшића (али, истине ради, и многим другима) већ предузела према ауторки ових редова са, изузме ли се озбиљно оштећено здравље исте, готово никаквим "васпитним" учинцима: организовани бојкот њених излагања на институтској трибини, непозивање на научне скупове Института, избацивање из радног простора, вишемесечно онемогућавање приступа компјутерској опреми Института, забрањивање чланства у редакцији *Фид*-а и свих других институтских издања, опструкција пријаве докторске дисертације на БУ, редукација личног дохотка, покушај физичког разрачунавања дат у задатак обезбеђењу зграде Института....

¹⁵ На ту чињеницу је још почетком деведесетих, између многих других, упозорио и Љубомир Тадић у своме *Отвореном писму сарадницима ИФДТ-а*. Повод овог јавног обраћања институтској научној заједници био је садржан у изразито политикантској и субверзивној делатности неколико сарадника ИФДТ-а, која се је, на срамоту србијанске друштвене науке, доста дуго и прилично вешто заодевала у научно рухо. Писмо се, иначе, уколико није циљно уништено, може наћи у архиви Института.

њењем он се, у том смислу, рекло би се, мало "заиграо". Па и, спортским жаргоном речено, "преиграо". Такорећи, самог себе "надиграо". Ја га, међутим, разумем. Србија је поодавно постала исувише мала "бара" за толико много фондокорисничких "крокодила" из *друге Србије*. Стога се српским "добротворима" са Запада треба стално наново доказивати и препоручивати, како другачије него перманентним и сваки пут све одлучнијим указивањем на опасна "идејна скретања", активирањем сваки пут све убојитије комесарске батине којом ће протагонисти истих бити јавно "опаучени". Батина, међутим – то је Јакшић сметнуо с ума – обично има два краја. Тај сваким даном све прозирнији "дриблинг" се, другим речима, може завршити и – аутоголоом! У најмању руку, поновним скретањем пажње на *ауентичну* каквоћу Јакшићевих "високоморалних" разлога за ову врсту њему својствених јавних реаговања.

Па, шта нам о тој каквоћи говори нешто изоштренији поглед на самодекларисану моралност овог србијанског социолога? Кључни мотив овог његовог *Јавног извињења*, а особито закључног ("посебног") дела истога, је, како каже, морална обавеза проистекла из чињенице да објављује своје прилоге у истом оном часопису у којем, с времена на време, публикује и аутор оног "инкриминисаног". Да ли она то, доиста и јесте? Ево мојих аргумената у прилог тврдњи да – није! Божидар Јакшић је редовни сарадник, па и контрибутор Фонда за опстанак *praxis*овско-неокомунистичке *Републике*, тог "гласила грађанског самоослобађања" (углавном од већег и значајнијег дела истине о ономе што се дешавало на просторима *ex*-Југославије у последњих петнаестак година!) На страницама овога гласила објављује, такође, и председница тзв. *Хелсиншког одбора за људска права у Србији* – Соња Бисерко, ауторка "антологијске" изјаве да је највеће стратиште српскога народа у II светском рату, концентрациони логор у Јасеновцу, тек "*српски мит*", што ће рећи – измишљотина, тлапња, фантазмагорија. Да ли се је, када и где, Божидар Јакшић јавно огласио поводом овога става ауторке која објављује у истом оном часопису чији редовни сарадник је и он сам, да ли је у тај гест унео бар делић страсти с каквом се обрушио на "моје" становиште које га је онолико "морално" згрозило? Према мојим сазнањима – није! Никада и нигде! Штета! За такву реакцију му је био потребан много мањи напор од онога који је уложио у јавно дистанцирање од "мог" става – онај први, наиме, није било неопходно фалсификовати и на тај начин га уподобљавати својим "племенитим" и "праведничким" намерама да се јавно стигматизује апологета, односно порицатељ злочина, и то једног много масовнијег и монструознијег од онога на који се ја, на већ описани начин, осврћем у своме тексту. У Јасеновцу се, наиме, уколико на то уопште треба подсећати, није, као у Сребреници, убијало пиштољима, већ камама и маљевима, са, за разлику од ове у Хагу "доказане", недвосмисленом геноцидном намером. И – треба ли додати – истим таквим учинцима!

Надаље, Јакшићева *Република*, такође, редовно објављује прилоге, у "*другосрбијанским*" круговима врло омиљене хрватске ауторке Дубравке Угрешић. У једном од најновијих, ова списатељица понавља тврдњу "оца" своје нације, Фрање Туђмана, и његових идеолошких следбеника, да Јасеновац није, додуше, "српски мит", али је у њему ликвидирано тек "неколико десетака тисућа" злосрећних српских и несрпских страдалника. Да ли се је, уколико му је којим случајем промакла изјава Соње Бисерко, Јакшић огласио бар поводом изјаве ове друге Хрватице, чије ставове, иначе, обилато цитира у готово сваком свом тексту, да ли се је јавно извинио преживелим сродницима јасеновачких мученика, чији број Угрешићева бестидно минимизује, што је, *by the way*, у многим европским земљама, када је реч о броју јеврејских жртава у II светском рату, већ стекло статус кривичног дела? Према сазнању ауторке ових редова – није, никада и нигде.

Најзад, на страницама Јакшићеве *Републике* може се прочитати и низ других текстова у којима се минимизује или релативизује број српских жртава у свим протеклим ратовима, афирмативних приказа "научних" дела насталих с истом намером. Уколико их, евентуално, сматра легитимним покушајем да се тај број и математички прецизно утврди, да ли је Божидар Јакшић подржао неки сличан покушај када је реч о жртвама сребреничког масакра, чији је број према тврдњама већ поменуте Соње Бисерко већи него што било који други муслимански лобиста из света тврди да је – *преко 10 000* ! Није. Божидар Јакшић никада није то учинио, иако је морао учинити да је његово становиште, којим случајем, доиста моралне, а не неке друге, мање престижне каквоће. Јер, аутентичност *моралног* становишта, његова *differentia specifica* спрам свих других, њему сличних, садржана је управо у томе – *једнакости* примене у свим, у моралном смислу сличним ситуацијама. Њихово различито третирање *недвосмислена* је демонстрација једног од тих других (политикантског, лукративног, психопатолошког,...), у сваком случају *не-моралног* становишта. А "продавати рог за свећу" – порука је Божидару Јакшићу – није превише упутно, или, бар, није упутно чинити то онима који су се током својих студија филозофије и етике у "златно доба" катедре београдског универзитета на којој се исте изучавају, добро извештили у разликовању моралне "свеће" од неког, било ког њој само сличног, а њима лако препознатљивог "рога". Јер, у овом случају је управо тај мизерни, не-морални, односно лукративни "рог", а не узвишена, али нимало исплатива морална "свећа" у основи једног типа јавног парадирања. Минимизирање, релативизовање и ниподаштавање свих српских жртава у протеклом веку данас је, наиме, исплативо (а и "политички коректно") у истој мери у којој је то и максимизирање, апсолутизовање и санкционирање свих не-српских жртава њихових "хегемонистичких" и "геноцидних" великодржавних подухвата. И Божидар Јакшић то врло добро зна! Па, из тих разлога прећутно подржава и ово потоње и оно прво, дубоко неморално, а у неким деловима света, као што рекосмо, већ и кривично, (не)дело. Уосталом, ту негде, у близини је и овим

Извињењем онолико задужена "колегиница Дубравка Стојановић", која ће, устреба ли, одужити дуг, односно својом тезом о "мултиперспективности истина" аболirati Божидара Јакшића од сваке евентуалне одговорности за његове "праведничке" гестове. Коначно – шта је уопште истина? Пуки друштвени "конструкт" – притећи ће својим објашњењем, буде ли неопходно, и неуки научни помодари с Катедре за социологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, изразито заступљени и међу сарадничким чланством ИФДТ-а, њихове најјаче србијанске ванфакултетске филијале! У све њих уложено се, као што смо већ устврдили, мора ваљано одрадити, између осталог, и демонстрирањем унутаргрупне солидарности, кадгод иста не засеца превише у личне интересе овдашњих "*другосрбијанских*" моралних "колоса".

7.

Није случајно уместо ауторског текста (који обавезује на аргументативни дијалог) Божидар Јакшић одабрао *Јавно извињење* (које не обавезује ни на шта, осим на "телевизичну" позу) као форму јавног комуницирања с мојим ставовима, бар онима које није, или, бар, није сасвим фалсификовао, уколико таквих уопште има у његовом *Извињењу*. Његово, моме контрарно "становиште" се, као што смо показали, ни не може утемељити на *аргументу*, заправо ни на чему другом до ли покушају јавне денунцијације и моралне стигматизације таргетираног аутора.¹⁶ А на том, хумусу истраживачке немоћи и из ње проистеклог очајања, панике и хистерије, успешно ничу само комични покушаји професионалне дисквалификације оних који су се усудили да на њега-његове-и-њихову-срамну-мисију усмере своју истраживачку оптику. До тада хваљени и поштовани, они истога тренутка постају практиканти "поражавајуће кик-науке" (Н. Попов), аутори "агресивних текстова" (В. Пешић) "радикалских памфлета" (В. Ћ. Казимир), "мучних чланака" (В. Пешић) "на које не треба трошити време" (Т. Калитерна), јер је "њихова методологија врло спорна" (Н. Попов), аналогије у њима коришћене "лоше" (В. Пешић), па чак и "убиствене" (В. Димитријевић)¹⁷. Речју, за њихове ауторе је предвиђена

¹⁶ Смисао јавног дијалога, уосталом, како је подучавао Јакшићев интелектуални узор – Карл Маркс, и није у покушају да саговорничко становиште буде оповргнуто, већ да сам *саговорник* буде – уништен! (Вид. Карл Маркс, *Економско-филозофски рукописи* (1844), Београд: Просвета, 1972., стр. 152.)

¹⁷ Ово, иначе тврде најупорнији експлоататори једне, за разлику од критикованих, врло "успеле" и методолошки "коректне" аналогије између србијанског режима из деведесетих година протеклог века на једној, и национал-социјалистичког режима Хитлеровске Немачке, на другој страни! Иностранци улог у тој *борби за интерпретацију* *ex-југословенског* случаја је – поновимо још једном – био исувише велики, да би смео остати лоше одрађен.

"дубока вода" у којој би било најбоље "да потону" (М. Дерета).¹⁸ Огледало у којем су се оцртала наказна лица наших "мисионара" требало би, дакле, по хитном поступку разбити у парампарчад, у пустој нади да ће тиме и ликови загледаних у његове крхотине постати привлачнији или, бар мање ругобни. Уместо узгајања те варљиве наде, ја им саветујем присећање на ону Гогољеву: "*Није огледало криво што је лице које се у њему огледа ружно*". Па и на ону Његошеву: "*Тврд је орах воћка чудновата/не сломи га, ал' зубе поломи*" (подв М. Р.). Можда би им могло бити од користи. Уколико за њих већ није касно. А рекла бих – јесте!

8.

Но, ако је читалац, дочитавши Јакшићеву малу, отровну пасквилу, поверовао да је испио до дна пехар бешчашћа и подвалантства, бар за ову прилику, преварио се је – након његовог *Извињења* следи *Објашњење* заменика главног и одговорног уредника *Филозофије и друштва* – Душана Бошковића. "*Драги Божо*" започиње Бошковић своје *Објашњење* у сасвим "академском" стилу "деприватизованости", "непристрасности" и "одмерене дистанце", истом оном у којем га, са "*Остај ми у здрављу и добром расположењу*" и окончава. "*Упознат сам, дакако, са случајем*", наставља он. "*Не знам да ли си приметитио и један ранији текст* од (подв. М. Р.) *исте ауторке* ("Невладине организације и политика интерпретирања новије јужнословенске прошлости"), *објављен у ФцД-у, бр.2, 2005, стр. 109-125, а под мојим уредништвом.*" Приметио је, или је, бар упознат с чињеницом његовог објављивања, јер на њу реферирам на неколико места у своме тексту који је послужио као повод његовом *Извињењу*! Па, зашто онда Бошковић доставља своме *intimus*-у оно што је овоме, извесно је, већ познато? Стога што – подучава нас психологија удвориштва – удворица ниједан гест своје снисходљивости не сматра сувишним; у сваком од њих чучи по један Нушићев Пера-писар-из-административног, увек приправан да неком свом "драгом Божи" "први јави" оно што и "Божа" и сви око њега већ знају; из сваког од њих вири онај Андрићев Евет-ефендија, свагда спреман да неком свом Омер-паши-Саветнику потврдно климне главом, чак и онда када овај то нити тражи нити очекује, да придружи сопствени каменчић Саветниковој погромашкој громади, усмереној ка неком мрском му непријатељу. "*Пре његовог објављивања*, наставља Бошковић, *постојала је интерна расправа у оквиру редакције...*". У следећем делу текста

¹⁸ Сви наводи се односе на текст београдског социолога – Слободана Антонића "Мисионарска интелигенција", а преузети су из полемике која је поводом њега вођена на страницама недељника *Време* у пролеће 2003. године. Ево шта је о своме опоненту ("кик-научнику") Небојша Попов писао само неколико месеци раније, пре но што је овај усмерио свој истраживачки објектив на њега и његове камараде из *друге Србије*: "Антонићева књига ("Заробљена земља", М. Р.) се по озбиљности приступа издваја из... малобројних књига, обиља публицистичких и преобиља новинских текстова" (вид. *Република*, бр. 302-303, стр. 30).

Бошковић, међутим, тврди да се текстови стално запослених сарадника Института ангажованих на његовим пројектима, у *ФиД*-у објављују *по аутоматизму*¹⁹, дакле без икакве претходне "расправе у оквиру редакције"²⁰. Зашто је мој поменути текст имао другачији третман, чиме је, другим речима, скренуо позорност редакције на себе? Сумње нема – оним "Невладине организације..." у свом, по његову ауторку погубном наслову, у којем се, као наговештени предмет критичког истраживања нашло оно што се, као такво, нипошто не би смело наћи међу корицама часописа који издаје њихов ИФДТ. И, о чему је вајна редакција у поводу њега расправљала? "...о томе да ли текст објавити или не, да ли га послати на дораду или не." А шта то у сумњивом тексту, у професионалном смислу није било у реду? Које истраживачко-методске процедуре у њему нису биле испоштоване? Који од, у њему изнесених ставова није био аргументативно утемељен? Речју, у ком смислу, из којих разлога и на који начин га је требало "дорадити"? О свему томе у Бошковићевом *Објашњењу* – ни речи! Јер, о томе речи не може ни бити. О нечему, за Бошковићеву редакцију, како ствари стоје, много значајнијем – може. О чему?

Одговор на то питање стиже са самог краја овог *Објашњења*: "Ако ми допустити да приметим још нешто: каква нам је држава, такав је и Институт. Из његових редова, наиме, произишла већина најзначајнијих партија у Србији, уз чак два премијера, те мноштво других знаменитих личности што су се обреле сада у политици – од деснице, преко центра, па до умерене левице. Све у свему: дубока, одвећ дубока подела. И физичка, и политичка, и духовна. Како онда одржавати научну заједницу на академском нивоу?" Ето, дакле, у ком "грму" лежи овај, до пред сам крај добро скривани полемички "зец"! Да је, којим случајем, у моме "инкриминисаном" тексту препознато једно бар умерено, ако већ не ултра-лево становиште (које би срцу и души некадашњег полазника Црвеног универзитета "Карл Маркс" било много драже²¹), *ergo* да

¹⁹ "Што се мене тиче, *наследио* сам одговарајући *принцип*, и њега се држим. То значи: *за све стално запослене* у Институту, када су у питању текстови из (ваљда: *са*, М.Р.) пројеката које треба објавити, служим *искључиво* као *техничка подршка* за прослеђивање радова у штампу, дакако, *без икаквог легитимног утицаја* на њихов садржај", подвлачи Бошковић.

²⁰ Против тог принципа сам, иначе, више пута протествовала на радним састанцима сарадника ИФДТ-а, предлажући да се текстови за објављивање у институтском часопису, прихватају тек након што прођу *анонимне* рецензије, којима би се процењивала и њихова самерљивост темама институтских пројеката и њихов квалитет. Предлог је сваки пут бивао једногласно одбијен! Разлоге, зацело, теба тражити у томе што већина истих не би задовољила бар један од предложених критеријума.

²¹ "Марксизам је, несумњиво, једно велико учење, једно од неколико најимпозантнијих, признавали ми то данас или не. Он је свакако ушао у ону историјску димензију у каквој су, рецимо, платонизам или аристотелизам. Или, ближе нашим временима и нешто опрезније, у рангу је хегеловства у најмању руку", квалификује Бошковић своје и идео-

су се у њему, у хору са насловним НВО, скојевски одлучно раскринкавали неуништивни српски национализам и шовинизам, капејотовски бескомпромисно жигосали неискорењиви традиционализам, клерикализам па и, како нас подучише *Жене у црном*, клерофашизам народа српскога, да се с његових страница одговорно упозоравало на све пошасте које ће исти снаћи због подлагања – каквом би другом до "арогантно и примитивном антикомунизму"²², "глупостима о коминтерновско-ватиканској завери против Срба"²³, наречени би од стране Бошковићеве "реномиране" редакције био оцењен највишим оценама, а његова ауторка, ако не писмено, онда бар усмено похваљена. У сваком случају, награђена једном повећом истраживачко-ударничком "значком". Овако, с истраживачком визуром усмереном у сасвим обрнутом правцу и закључцима нимало сличним очекиваним, "инкриминисани" текст је, како рече експерт за спорове на *ex-југословенској књижевној левици*, озбиљно угрозио марксистичко-лењинистички академски ниво једне србијанске научне институције, у чијем часопису је, тешка срца редакцијског, објављен.²⁴ Институције, као такве, рекло би се, јединствене и у ширим географским оквирима, са, може бити, понеким упоредним примером на просторима далеке Кубе, Венецуеле или Северне Кореје.²⁵

лошко *вјерују* свеколике *друге Србије* (Вид. његову *Естетику у окружењу*, Београд: "Филип Вишњић & ИФДТ, 2003, стр. 205) Или, на другом месту (стр.8) у истом делу: "Он је (марксизам, М.Р.) миленарна појава, готово у рангу хришћанства. Можда ће га једна или две генерације заборавити: трећа или четврта ће га се сетити. Јер, шта су нам алтернативе? Расне теорије, национализам или нацизам/фашизам, с једне стране, а с друге либерални став који је био и остао у мањини", закључује премудри Бошковић. Заменик главног и одговорног уредника (*de facto* главни и одговорни уредник) једног хуманистичко-научног часописа српског престоног Београда лета Господњег 2007-ог !!!

²² Вид. Б. Јакшић, "Ставови политичке и културне елите Србије о Европи крајем двадесетог и почетком двадесет првог века", *Филозофија и друштво*, no. 2/2006, стр.117.

²³ *Ibid*, стр.112

²⁴ "У бризи да не ризикују своје синекуре (многи и своје незнање), кад год је требало, писали су на велико – без стида и срама: та ово је конзервативно, ово либерално, па традиционално, па немодерно. А питање које се хронично изоставља било је: да ли је истинито? То 'померање проблема', као константа критике идеологије, служило је да се склони питање истине, непрекидном причом о идеолошком ставу – као довољном разлогу за дискредитацију. Било је важно само да питања о истини остану без одговора...", закључује Милан Брдар (*Ibid*, 396) своја разматрања феномена идеолошког нагањаштва овдашњих марксиста-лењиниста, феномена чије живе реликте у ликовима Божидара Јакшића, Душана Бошковића и многих других, и данас баштини београдски Институт за филозофију и друштвену теорију!

²⁵ Недавно и формално деградирани статус њеног часописа, само је очекивани рефлекс те тужне чињенице, као такве препознате и у широј академској заједници, па и од стране донедавних србијанских научних власти. Ево, за ову прилику сасвим кратког, описа садржаја најновијег броја (1/2007) *Филозофије и друштва*, који потврђује већ стабилизовану идеолошку оријентацију институције - њеног оснивача и издавача: 3 (три) нова прилога Божидара Јакшића о, разуме се, њему идеолошки блиским ауторима, полемичка реакција знамените *praxis*-антрополошкиње на један стидљив и половичан покушај кри-

* * *

"Стидим се оваквог нивоа јавног дискурса", кличе Бошковићев "драги Божа" с краја свога кратког и гнусног написа, у припадајућем му маниру нек-рунисног српског Позера Првог. А ја се, што тајно, што јавно, радујем због његовог стида, поносим собом због њега! Да је којим случајем другачије, да се је Јакшић похвално изразио о моме тексту, да се је одушевио истим онако како се је одушевио "излагањем" *Жена у црном* у ИФДТ-у, да му је изрекао похвале каквима је својевремено обасипао "генијалне Марксове мисли",²⁶ "Лењиново велико дело"²⁷ или, пак, научне радове друга Кардеља²⁸ имала бих крупан разлог да се забринем за себе, дубоко замислим над својим профе-

тичког сагледавања улоге тзв. *Отпора* у новијој српској историји, чланак њене ученице о етнографији југословенског социјализма.

²⁶ Вид. његову књигу *Свест социјалног протеста*, Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, Београд, 1986, стр.43.

²⁷ *Ibid*, стр.43.

²⁸ "Без обзира на ове критичке примедбе, *Белешке...* (реч је о књизи Едварда Кардеља *Белешке о нашој друштвеној критици*, М. Р.) су значајна књига... Стога се може рећи да је добар део слабости књиге, производ извесне недоречености и несистематичности, а не ауторових схватања. Друштвена јавност може да поздрави ову књигу као значајан покушај да се на отворен и демократски начин развије борба мишљења о положају и улози друштвене критике у процесу социјалистичке изградње. За друштвену критику, а посебно научну, *Белешке...* су вишеструко корисна и подстицајна књига, нарочито за њен даљи развитак", завршава Јакшић свој панегирик делу "друга Бевца", објављен у његовој књизи *Време револуције?* У, иначе нимало оскудној историји локалне марксистичко-лењинистичке мисли, ово Јакшићево дело представља, засигурно, једно од њених најснажнијих књишких утврђења. Социјалистичко самоуправљање, диктатура пролетаријата, дијалектички материјализам, комунистички интернационализам, антиинтелектуализам, антилиберализам, идеолошки реваншизам,... Готово свака од идеологема једног пропалог светоназора на чији жртвеник су принесене десетине милиона људских живота, нашло је у "хуманисти" Божидару Јакшићу свога апологету и промотера. А тек горљивост и фанатизам с којима се Јакшић предаје тој пропагандистичкој работи! Занемела од шокираности овим неочекиваним читалачким искуством стеченим пред сам крај настајања овога текста, запитала сам се да ли је јавни дијалог с аутором *Времена револуције?* имао било каквог рационалног смисла. Закључила сам да, ипак, јесте, односно да га је вредело водити – академске јавности ради, у којој и атаци таквих појединаца ("црвених дворских луда без црвенога цара" – М. Брдар) уколико су изведени с довољно дрскости, бескрупулозности и зле намере, могу произвести извесне негативне ефекте по објекте њиховог напада. Нека стога све претходно изречено, буде схваћено као моје обраћање њој, академској јавности Србије, односно оном њеном делу до чијег мишљења ми је стало, пре него мом номиналном саговорнику. Њему се – то су, вероватно, бољи познаваоци његовог "лика и дела" знали и раније – више не може помоћи. Што, разуме се, не значи да он и њему слични, заточеници сопствених за(б)луда, и као такви не могу нанети још поприлично штете србијанској друштвеној науци, то јест ономе што је од ње остало након разорног налета политиканства и корупционизма, који ју је задесио почетком деведесетих.

сионалним радом. Овако, могу бити спокојна, сигурна да сам на правом путу. Онолико, разуме се, колико једно биће које од себе у професионалном смислу увек тражи и очекује више, може бити. Јер, то "више" је, зацело, на поларном растојању од стајне тачке у којој су се сабрали Божидар Јакшић, Душан Бошковић и њима слични, корифеји овдашње *друге Србије*. Сви они иза којих ће, када се повуче вода након Велике Поплаве која их је почетком деведесетих избацила на површину, остати само – муљ.²⁹ Јер то је, како рекоше сами њихови, за времена памети и елементарном поштењу дозвани саборци, "као чир, пре или касније ће морати да пукне". И – они то знају! Отуд њихова панична јавна извињења, њихова кукавна уредничка објашњења,... А отуд и овај текст, као скромни лични допринос пуцању тог огавног "чира". Демонског знамења једног "времена богатог несрећама" (Тацит) у којем бејаху, приповедаће се једнога дана, "*прогледале све јазбине и канали / на високо подигли се сутерени*"... (В. Петковић Дис).

---

²⁹ Упоредити: М. Васовић, "Производња националиста", *Време*, 27. фебруар 2003.